

ข่าวปลอมบนสื่อออนไลน์ในปัจจุบัน

ภาณุฤกษ์ พิธิษฐ์สกุลชัย¹ และพ.ต.ท.หญิง นิรมล ชื่นสงวน²

วันรับ: 8 พฤษภาคม 2563 วันแก้ไข: 3 สิงหาคม 2563 ยอมรับ: 8 สิงหาคม 2563

บทคัดย่อ

ข่าวปลอมหรือเฟคนิวส์ เป็นข่าวที่นำไปสู่ความเข้าใจผิดไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริง มีลักษณะแตกต่างจากข่าวเสียสละซึ่งดัดแปลงข้อมูลเพื่อบูมสร้างอารมณ์ขึ้นให้กับผู้อ่าน ข่าวปลอมมีความตั้งใจให้สารสนเทศที่ผิดพลาด ไม่ใช่เพื่อความชวนขำขัน แต่หวังผลประโยชน์จากความเข้าใจผิด ดังนั้น ผู้ขาดทักษะในการจำแนกข้อเท็จจริง จึงมีโอกาสถูกยั่วให้หลงเชื่อข่าวปลอมได้ง่าย ข่าวปลอมไม่ได้เป็นประเด็นใหม่สำหรับสังคมในปัจจุบัน มันถูกใช้มายาวนานในสงครามหรือเกมความขัดแย้งในแต่ละยุคสมัย นับตั้งแต่อินเทอร์เน็ตโดยเฉพาะอย่างยิ่งโซเชียลมีเดียได้กลายเป็นต้นทางสำคัญของสารสนเทศ ทำให้คนทั่วไปสามารถสร้าง บริโภค บิดเบือน และส่งต่อข้อมูล การสร้างเนื้อหาขึ้นมาจึงไม่ได้ถูกจำกัดเฉพาะหนังสือพิมพ์หรือสำนักข่าวที่เป็นทางการอีกต่อไป อย่างไรก็ตามการที่ทุกคนสามารถเป็นผู้สร้างข่าวไวรัลทางทวิตเตอร์หรือเฟซบุ๊กได้เอง ส่งผลให้ข่าวสารที่เผยแพร่อาจจะเป็นจริงหรือเท็จก็ได้

การเข้ามาของสื่อสังคมออนไลน์ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบอินเทอร์เน็ตส่งผลให้พฤติกรรมการเสพข่าวสารของผู้บริโภคในยุคปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไป ประชาชนส่วนใหญ่หันมาเสพข้อมูลข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ การส่งต่อข่าวปลอมเป็นจำนวนมาก ทั้งที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับด้านสุขภาพ ด้านการเมือง ด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ด้านความมั่นคง เป็นต้น ก่อให้เกิดผลกระทบเป็นวงกว้างในสังคม เนื่องจากประชาชนผู้บริโภคข้อมูลมีความเชื่อ ทัศนคติ ความเข้าใจและการตระหนักรู้ที่บิดเบือนไป

คำสำคัญ: ข่าวปลอม สื่อสังคม เทคโนโลยี

¹ นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาอาชีววิทยาการบังคับใช้กฎหมาย คณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

² อาจารย์ประจำคณะสังคมศาสตร์ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

Fake News on Current Online Media

Phanukrit Phisitsakunchai¹ & Pol.Lt.Col.Niramol Chuensanguan²

Received: May 7, 2020 Revised: August 2, 2020 Accepted: August 8, 2020

Abstract

Fake news refers to the news leading to misinterpretation, not be laid on the factual foundation, There is also different type from any satire news which modifies the information for the purpose of making humorousness for the readers. The fake news is intentionally made to provide the fault information, not for a humorous purpose, but it contemplates to benefit from misunderstanding, therefore, the persons lacking the skills in factual classification are risky to be incited to simply believe fake news. Fake news is not a modern issue for the current socials. It has been applied in the wars and inconsistent games occurred in each era for a long time. Since the internet, in particular, social media has acted as a significant source of information, all ordinary peoples have been therefore enabled to create, consume, and share such information. The content creation is not limited only for newspapers or official news agencies. However, everyone can become a fake news creator on Twitter or Facebook which affects the reliability of information.

The emergence of online social media accompanying with the advancement of communication technology and the internet results in the change of the current consumers' behaviors in consuming news. The majority of peoples consume the news from online social media more and the consequences are a great number of forwarding of fake news with the contents regarding health, politics, international relations, and security, etc. This yields extensive impacts on the socials because the peoples, as the information consumers, possess distorted beliefs, attitudes, understandings, and realizations.

Keywords: Fake news, Social media, Technology

¹ Graduate student in Master of Arts Program in Criminology and Law Enforcement, Social Sciences Faculty, Royal Police Cadet Academy

² Lecturer, Social Sciences Faculty, Royal Police Cadet Academy

บทนำ (Introduction)

สื่อสังคมออนไลน์มีประโยชน์ในการช่วยให้สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้ง่าย สะดวกและรวดเร็ว ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ผู้บริโภคข่าวสารใช้สื่อสังคมออนไลน์โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการรับทราบความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างรวดเร็ว เพราะในแต่ละวันมีเหตุการณ์ต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย การติดตามข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ช่วยให้สามารถรับทราบความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้อย่างทันท่วงที (บุปผา เมฆศรีทองคำ และขจรจิต บุณนา, 2557) ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ Fake news หรือ ข่าวลวง ข่าวเท็จ ข่าวปลอม ข่าวลือ ข่าวที่มีเนื้อหาบิดเบือน เรื่องที่แต่งขึ้นเอง เข้าใจผิดไปเอง หรืออะไรก็ตามที่เข้าข่ายเรื่องไม่จริง ยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นกว่าในอดีตอย่างมาก แม้จะไม่ใช่อะไรใหม่ เพราะใครๆ ก็สามารถสร้างเรื่องขึ้นมาเล่า แฉและส่งต่อกันไปได้ทั้งที่อาจจะมี เค้ามูลความจริงหรือเป็นเรื่องปั้นแต่งขึ้นมา เพราะปัจจุบันสังคมเราถูกอิทธิพลของโลกแห่งข้อมูลข่าวสาร เราอยู่ภายใต้โลกแห่งข้อมูลข่าวสาร เทคโนโลยี และสื่อสังคมออนไลน์ เทคโนโลยีออนไลน์และสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) เข้าครอบงำ ข่าวสารจึงกระจายไปในวงกว้างหลายรูปแบบอย่างรวดเร็ว ซึ่งยากต่อการควบคุมและบริหารจัดการ ข้อมูลให้ถูกต้องเหมาะสม

ปัจจุบันมีรูปแบบของการรับสารที่เปลี่ยนแปลงไปหลากหลาย ทำให้เกิดพฤติกรรมในการเสพข่าวของประชาชนก็เปลี่ยนตามไปด้วย ผู้รับสารเริ่มคุ้นชินกับความเร็วและความ(รุนแรง)ของเนื้อหาข่าว จึงปักใจเชื่อในข้อมูลเหล่านั้นทันทีโดยไม่คิดวิเคราะห์พิจารณาอย่างถี่ถ้วน จึงเกิดกลุ่มคนที่มีเจตนาแอบแฝงมุ่งร้ายพยายามที่จะสร้าง “เนื้อหาเพื่อให้เป็นข่าวที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต” หรือ เฟคนิวส์ขึ้นมา โดยทำขึ้นจากเจตนาส่วนบุคคลต่างๆ หรือความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมาไม่ระมัดระวังผลกระทบที่จะตามมา ขณะที่บางคนก็ตั้งใจส่งสารเท็จออกไปด้วยเจตนาเจตนา และไร้คุณธรรมในจิตใจ มุ่งหวังปลุกปั่นให้เกิดความขัดแย้ง สับสน กังวลใจ เกิดความเข้าใจผิดให้เสียความสามัคคีกันไปตาม และสร้างความวุ่นวายในสังคม ทั้งประเด็นที่เกี่ยวข้องกับรัฐบาล ความเคลื่อนไหวต่างๆ ในโลกโซเชียลมีเดีย สาธารณูปโภค สุขภาพ และการแพทย์ เป็นต้น อาจร้ายแรงถึงขั้นสร้างผลกระทบต่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนได้เลยทีเดียว จากผลสำรวจพฤติกรรมของผู้ใช้บริการอินเทอร์เน็ตประเทศไทยในปี พ.ศ. 2561 พบว่า คนไทยใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยนานขึ้นเป็น 10 ชั่วโมง 5 นาทีต่อวัน เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 3 ชั่วโมง 41 นาทีต่อวัน นั้นหมายความว่าโอกาสในการเผยแพร่ข่าวปลอม มีมากขึ้นเป็นเงาตามตัว (ไอเดีย เวิร์คส์ คอมมิวนิเคชั่นส์, 2562)

ข่าวปลอม (Fake news) ยังไม่มีคำจำกัดความที่แน่นอน ได้มีผู้ให้คำนิยามไว้ในความหมายที่แตกต่างกันออกไปอย่างไรก็ตาม ความหมายโดยทั่วไปของข่าวปลอมคือ “ข่าวที่ไม่จริง” เนื้อหาของข่าวปลอมอาจมีข้อเท็จจริงเพียงเล็กน้อยหรือเพียงบางส่วน แต่ขาดบริบทของรายละเอียดหรืออาจเป็นข่าวที่ไม่มีมูลความจริงเลย เนื้อหาของข่าวเป็นเรื่องที่สร้างขึ้นมากหรือไม่มีข้อเท็จจริง ไม่มีแหล่งข่าวหรือคำพูดที่ตรวจสอบได้ ข่าวปลอมบางประเภทก็อาจมีเนื้อหาที่ตรวจสอบได้จริง แต่มีลักษณะการเขียนด้วยอคติ จงใจให้ร้าย หรือไม่ใส่รายละเอียดที่สำคัญต่อเหตุการณ์ลงในเนื้อหาข่าวหรือนำเสนอจากมุมมองด้านเดียว บางครั้งข่าวปลอมก็เป็นการโฆษณาชวนเชื่อที่จงใจเขียนขึ้นมาเพื่อชักนำคนอ่าน โดยมีแรงจูงใจทางการเมืองหรืออาจเป็นเพียงแค่ “พาดหัว

ยั่วให้คลิก” (Click bait) ที่เขียนจูงใจให้คนเข้ามาอ่านเพื่อเพิ่มยอดเข้าชมโดยมุ่งหวังทางการเงินอยู่เบื้องหลัง (สรานนท์ อินทนนท์, 2562)

ดังนั้น ทักษะการรู้เท่าทันข่าว เป็นเรื่องสำคัญที่พลเมืองในยุคดิจิทัลควรได้รับการเรียนรู้และฝึกฝน เพราะในยุคของข้อมูลข่าวสาร ผู้รับข่าวต้องประเมินได้ว่าอะไรจริงหรือไม่จริง สามารถวิเคราะห์ข้อมูล ข่าวสาร แยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็น และสามารถตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับมาจากหลายๆ แหล่งได้ เพื่อจะได้กลั่นกรองข้อมูลที่น่าเชื่อถือและหลากหลายในการประกอบการคิด การตัดสินใจ และการแสดงความคิดเห็นในฐานะพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

ความเป็นมาและลักษณะของข่าวปลอม (Evolution and Characteristics of Fake News)

ข่าวปลอม หรือ Fake news ถือเป็นปัญหาใหญ่ในการสื่อสารมวลชนทั่วโลก ในอดีตข่าวปลอมจะมาในรูปแบบของโฆษณาทางโทรทัศน์ เสียงตามสายหรือแผ่นพับ แต่ปัจจุบันพฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนไปหันมาเสพข่าวทางโซเชียลมีเดียมากขึ้น จากที่เคยรับข้อมูลผ่านสำนักข่าวที่เชื่อถือได้ เปลี่ยนเป็นการรับข่าวจากไลน์หรือห้องแชต เกิดความเชื่อและส่งต่อโดยที่ยังไม่ได้ผ่านการคัดกรองใดๆ ทำให้ข่าวปลอมแพร่กระจายไปอย่างรวดเร็ว

“Fake news” กลายเป็นศัพท์แห่งปี จากพจนานุกรมคอลลินส์สมาคมภาษาถิ่นอเมริกัน และพจนานุกรมแม็กควารี คำนิยามที่ทางพจนานุกรมให้ไว้ก็คือ ข้อมูลเท็จ โดยเน้นลักษณะเร้าอารมณ์เล่นถึงความรู้สึก ซึ่งข่าวปลอมที่แพร่ กระจายกันอย่างหนักในปีนี้เป็น การให้ข้อมูลเท็จ ที่มีลักษณะที่กระตุ้นความรู้สึก มาในรูปแบบของ การรายงานข่าว

การเข้ามาของสื่อสังคมออนไลน์ ประกอบกับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการสื่อสารและระบบอินเทอร์เน็ต ส่งผลกระทบบอย่างหนักต่อพฤติกรรมการเสพข่าวสารของผู้บริโภคในยุคปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้คนส่วนใหญ่หันมาเสพข่าวสารจากสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาก็คือ มีการส่งต่อข่าวปลอม (Fake news) เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับข้อมูลสุขภาพ ซึ่งพบว่า มีการส่งต่อกันแบบผิด ๆ สูงกว่าร้อยละ 80 จากบรรดาข่าวปลอมทั้งหมด และในระยะหลังยังพบเห็นข่าวปลอมเกี่ยวกับประเด็นทางการเมืองหรือข่าวต่างประเทศอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบข้อมูลที่น่าสนใจอีกว่า ข่าวปลอมในสื่อสังคมออนไลน์ อย่างเช่น ทวิตเตอร์ มีแนวโน้มที่จะถูกรีทวีตมากกว่าข่าวที่น่าเสนออย่างถูกต้องและเป็นความจริง (ณัฐนันท์ อธิยาภรณ์, 2562) อย่างไรก็ตาม ข่าวลือ ข่าวลวง เป็นสิ่งที่อยู่คู่สังคมไทย และสังคมโลกมานานแล้ว แต่ถ้าจะนับจุดเริ่มต้นของคำว่า Fake news สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นช่วงต้นปี ค.ศ. 2016 จุดเริ่มต้นของ Fake news นั้น ไม่ได้เกิดจากประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกา จีน ญี่ปุ่น หรือ อังกฤษ แต่กลับเกิดขึ้นจากประเทศเล็กๆ ในยุโรปอย่างมาเซโดเนีย เมื่อวัยรุ่นอายุ 18 ปีคนหนึ่งเข้ามาเซโดเนีย ทำงานพาร์ทไทม์ด้วยการเขียนข่าว และบทความ Fake news เพื่อส่งกระจายต่อไปตามเว็บการเมืองเล็กๆ ในช่วงระยะเวลา 4 เดือนระหว่างเดือนสิงหาคมถึงเดือนพฤศจิกายนของปี ค.ศ. 2016 เขาสามารถทำเงินได้ถึงประมาณ 500,000 บาท และมีรายได้ประมาณ 10,000 บาท ต่อเดือนในการเขียนข่าวขึ้นมา (Work point News, 2562)

ในปี ค.ศ. 2017 “Fake news” ได้กลับมาเป็นปัญหาบนโลกออนไลน์จนกลายเป็นเรื่องที่โด่งดังในสหรัฐอเมริกาและถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก การเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะคำครหาที่ว่า “Fake news” สามารถเปลี่ยนผลการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาได้ บทความบนเว็บไซต์ Buzz Feed ได้ชี้ว่าตัวเลขยอด engagement ขวาลงช่วงสามเดือนก่อนการเลือกตั้งปี ค.ศ.2016 มียอดพุ่งสูงถึงกว่า 8.7 ล้านครั้ง แชนหน้าข่าวที่มาจากเว็บไซต์ข่าวจริงไปมากซึ่งข่าวที่มียอด engagement สูงสุดล้วนแล้วแต่เป็นข่าวโจมตีฮิลลารี คลินตัน จากพรรคเดโมแครต (blognone, 2560)

มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ดในสหรัฐ กล่าวถึงเหยื่อของข่าวปลอมว่ามักจะเป็นผู้สูงอายุ เด็กหรือผู้มีการศึกษาที่จำกัด โดยเฉพาะผู้อ่านทุกคนที่มีอคติเป็นทุนเดิม ยิ่งถูกโน้มน้าวได้ง่าย อคตินี้ทางวิชาการเรียกว่า Confirmation bias มักจะโน้มน้าวผู้มีอคติประเภทเป็นทุนเดิมให้เชื่อในสิ่งที่ตรงกับความคิดหรือความเชื่อเดิมอยู่แล้วได้ง่าย (กันต์ เอี่ยมอินทรา, 2563) จากเดิมที่บุคคลทั่วไปเป็นเพียงผู้รับสารจากสื่อมวลชน แต่ด้วยวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีทำให้ทุกวันนี้บุคคลสามารถเป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสารได้ในเวลาเดียวกัน ซึ่งหมายถึงการที่บุคคลสามารถสร้างสรรค์เนื้อหาได้ด้วยตนเอง (User - Generated Content) ในระยะเริ่มแรกมีการใช้อีเมล (E-mail) เป็นช่องทางในการส่งต่อข้อมูลข่าวสาร และต่อมาเมื่อสังคมเข้าสู่ยุคโซเชียลมีเดียบุคคลก็สามารถแชร์ข่าวสารต่าง ๆ ส่งต่อข้อมูลถึงกันได้อย่างสะดวก รวดเร็ว และง่ายดายมากยิ่งขึ้นผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์หรือโซเชียลเน็ตเวิร์ก ซึ่งถือเป็นสื่อที่มีความใกล้ชิดกับชีวิตประจำวันของคนรุ่นใหม่เป็นอย่างยิ่ง ถึงแม้ว่าโซเชียลมีเดียในยุคปัจจุบันจะเป็นช่องทางในการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารได้อย่างสะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ แต่ในขณะเดียวกันก็มีคุณลักษณะที่เป็นดาบสองคมอยู่เช่นกัน บางครั้งจากประเด็นเล็ก ๆ ก็กลายเป็นประเด็นใหญ่โตจนเกิดข้อถกเถียงวิพากษ์วิจารณ์ในสังคมอย่างกว้างขวาง ผลกระทบในทางลบอันเกิดจากการใช้โซเชียลมีเดียก็มีปรากฏให้เห็นอยู่ไม่น้อยเพราะเมื่อผู้รับสารไม่มีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อไม่รู้จักวิเคราะห์แยกแยะ พิจารณาเลือกรับข่าวสารที่ถูกต้อง ก็ย่อมเกิดความผิดพลาดและได้รับผลกระทบความเสียหายจากการไม่รู้เท่าทันสื่อได้ (สุกษา มีนิล, 2558)

สำหรับในปัจจุบันหลายประเทศทั่วโลกเริ่มต้นตัวกับประเด็น Fake news มากขึ้น เช่น แคนาดา อิตาลี และไต้หวัน ได้บรรจุการแยกแยะข่าวจริงและข่าวลวงไว้ในหลักสูตรการเรียนของนักเรียนแล้ว และบางประเทศก็ออกกฎหมายหรือสร้างมาตรการเด็ดขาดสำหรับผู้เผยแพร่ข่าวลวง ซึ่งกระทรวงยุติธรรมสิงคโปร์ เสนอร่างกฎหมายจัดการกับข่าวปลอม กำหนดให้มีบทลงโทษจำคุกสูงสุด 10 ปี หรือปรับสูงสุด 1 ล้านดอลลาร์สิงคโปร์ (ประมาณ 23 ล้านบาท) ด้านรัฐสภายุโรปก็ผ่านกฎหมายต่อต้านข่าวลวงครอบคลุมทั้งสำนักข่าว สื่อดิจิทัล และสื่อสังคมออกมาแล้ว โดยกำหนดโทษจำคุกสูงสุด 6 ปี ปรับ 500,000 ยูโร สำหรับความผิดทั้งในและนอกดินแดนมาเลเซีย ไม่เว้นแม้แต่ชาวต่างชาติ ควบคู่ไปกับการสร้างเว็บไซต์ sebenarnya.my เพื่อให้ประชาชนตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือข่าวได้ ส่วนประเทศไทยมีข่าวว่ากระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมกำลังรวบรวมพลังพันธมิตรทุกภาคส่วน เพื่อเดินหน้าศึกษาแนวทางในการจัดตั้งศูนย์เฟคนิวส์เซ็นเตอร์ (Fake news Center) เป็นนโยบายเร่งด่วนเช่นกัน (ผู้จัดการออนไลน์, 2562)

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยนิวยอร์กและพรินซ์ตันชี้ว่า ในช่วงที่ผ่านมาชาวอเมริกันที่มีอายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป มีแนวโน้มที่จะแชร์ข่าวปลอมบน Facebook มากกว่าผู้ใช้อายุน้อย การศึกษานี้ยังสะท้อนให้เห็น

ว่า “อายุ” เป็นตัวบ่งชี้ถึงพฤติกรรมการแชร์ข่าวปลอมอย่างมีนัยสำคัญ ไม่ใช่การศึกษา เพศ เชื้อชาติ รายได้ หรือจำนวนลิงก์เว็บที่พวกเขาแชร์ออกไป โดยการศึกษานี้ มุ่งสำรวจพฤติกรรมของผู้ใช้ Facebook ทั้งช่วงก่อนและหลังการเลือกตั้งปี 2016 ในทุกกลุ่มอายุ พบว่าผู้ใช้ที่เข้าร่วมการสำรวจจำนวน 8.5% แชร์ข่าวปลอมอย่างน้อย 1 ลิงก์จากเว็บไซต์ข่าวปลอม กลุ่มผู้ใช้งานที่เป็นพวกอนุรักษ์นิยมมีแนวโน้มจะแชร์ข่าวปลอมมากกว่ากลุ่มผู้ใช้ที่เป็นเสรีนิยม ขณะที่คนสนับสนุนพรรครีพับลิกันแชร์ลิงก์ข่าวปลอมมากถึง 18% เทียบกับเดโมแครตที่แชร์ข่าวปลอมไม่ถึง 4% นอกจากนี้ยังพบสถิติที่น่าสนใจ เช่น 11% ของผู้ใช้อายุ 65 ปีขึ้นไป แชร์ข่าวลวงที่บิดเบือนความจริง (HOAX) ในขณะที่ผู้ใช้อายุ 18 – 29 ปีมีเพียง 3% เท่านั้นที่แชร์ข่าวลวง ผู้ใช้เฟซบุ๊กที่อายุ 65 ปีขึ้นไป แชร์บทความข่าวปลอมมากกว่ากลุ่มคนวัย 45-65 ปี ไม่ต่ำกว่า 2 เท่า และมากกว่ากลุ่มวัย 18-29 ปี เกือบ 7 เท่า โดยการศึกษาดังกล่าวไม่ได้สรุปแน่ชัดว่าเพราะเหตุใดผู้ใช้อายุมากถึงมีแนวโน้มที่จะแชร์ข่าวปลอมมากกว่า แต่ทั้งนี้วิจัยก็ได้เสนอ 2 เหตุผลความเป็นได้ด้วยกัน อย่างแรกคือ ผู้ใช้อายุมาก ซึ่งในที่นี้คือเหล่าเบบี้บูมเมอร์สเข้าสู่โลกอินเทอร์เน็ตช้ากว่าคนรุ่นอื่นๆ หรือที่เรียกว่า Digital Immigrants พวกเขาจึงขาดความรู้เท่าทันโลกดิจิทัล และลำดับที่สอง คือ กระบวนการรับรู้ของคนเราอาจจะเสื่อมลงตามอายุ ผู้สูงอายุจึงมักจะเชื่อข่าวปลอมได้ง่ายกว่า ทีมนักวิจัยหวังว่าจะได้ทดสอบข้อสันนิษฐานทั้งสองข้อต่อไปในอนาคต

ในอดีตการขาดความรู้เท่าทันในโลกดิจิทัลถูกมองว่าเป็นสาเหตุที่ทำให้คนแชร์ข่าวปลอม เมื่อปี พ.ศ.2552 แอปพลิเคชัน What Sapp ก่อตั้งขึ้น โดย Jan Koum (CEO Channels,2018)ได้เริ่มพัฒนาโปรแกรมส่งเสริมความรู้เท่าทันโลกดิจิทัลในอินเดีย เพราะผู้ใช้งาน 200 ล้านคนถือเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตรายใหม่ หลังจากที่มีการขาดการเชื่อมต่ออันเป็นผลจากข้อความไวรัสที่ถูกส่งต่อกันในแอปพลิเคชัน ในขณะเดียวกันผู้สูงอายุชาวอเมริกันก็มีแนวโน้มตกเป็นเหยื่อของข่าวปลอมสูงจนถึงขั้นที่ FBI ต้องออกมาให้ความรู้ผ่านทางเว็บไซต์เพื่อเตือนภัย เป็นไปได้ว่าวิธีการแก้ปัญหาหลายๆ จุดน่าจะได้ผลลัพธ์ที่ดีกว่าการแก้ปัญหาแค่จุดเดียว อย่างน้อยตอนนี้สิ่งที่รู้แน่ชัดคือ ลักษณะข่าวปลอมของเว็บคลิกเบตที่พบเห็นได้ตามหน้านิวส์ฟีดส์ มักจะมีลักษณะไม่ต่างกับโพสต์ข่าวทั่วไปจากสำนักข่าวต่าง ๆ ถ้าไม่สังเกตให้ดีหรือมองผ่านๆ ก็อาจจะแยกไม่ออก ซึ่งเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ข่าวปลอมแพร่ไปใน Facebook ได้รวดเร็ว การศึกษาวิจัยใหม่ๆ อาจจะช่วยไขข้อสงสัยที่ว่า การเห็นข่าวปลอมบนนิวส์ฟีดส์นั้นเกี่ยวข้องกับการแชร์ข่าวปลอมหรือไม่ นักวิจัยสันนิษฐานว่าผู้ใช้มีแนวโน้มจะแชร์หากข่าวปลอมนั้นถูกแชร์มาจากเพื่อนที่น่าเชื่อถืออีกทีหนึ่ง

Matthew Gentzkow ผู้เชี่ยวชาญอาวุโสจาก Stanford Institute for Economic Policy Research เสนอแนะว่า ปัญหานี้เกิดขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งสามารถพัฒนาแพลตฟอร์มและเครื่องมือเพื่อแก้ไขได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Casey Newton, 2019) ผู้สูงอายุอยู่ในโลกออนไลน์ค่อนข้างมาก ทำให้หลายครั้งเจอกับปัญหาการแชร์ข่าวปลอม เนื่องจากผู้สูงอายุเหล่านี้เติบโตมาในยุคอนาล็อก จึงมีความเชื่อสื่อดี ดังนั้นเมื่อย้ายมาอยู่ในโลกของสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งใคร ๆ ก็ผลิตสื่อได้ มีทั้งข้อเท็จจริงและไม่จริง แต่ผู้สูงอายุยังคงคิดว่าข้อมูลที่ได้รับนั้นเป็นความจริงทั้งหมด โดยเฉพาะข้อมูลจากที่เพื่อนแชร์มา ซึ่งการแชร์ข่าวปลอมนั้น ถือเป็น การกระตุ้นให้ข่าวปลอมกระจายตัวมากขึ้น นำไปสู่อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์ นำข้อมูลส่วนบุคคลไปหลอกลวงกันในโลกออนไลน์ (พิจิตรา ศุภสวัสดิ์กุล, 2562)

ปัจจุบันในประเทศไทย ได้มีศูนย์สำรวจความคิดเห็น “นิด้าโพล” ของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้า) เปิดเผยผลสำรวจของประชาชนที่ใช้สื่อออนไลน์ (Website, E-mail, Line, Facebook, IG เป็นต้น) เรื่อง “ชาวปปลอม (เฟคนิวส์)” ได้ทำการสำรวจระหว่างวันที่ 14 – 16 สิงหาคม 2562 จากประชาชนที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป กระจายทุกภูมิภาค ระดับการศึกษา และอาชีพทั่วประเทศ รวมทั้งสิ้น จำนวน 1,522 หน่วยตัวอย่าง เกี่ยวกับการหลงเชื่อการกระทำกับชาวปปลอม (เฟคนิวส์) ที่ได้รับจากสื่อออนไลน์ ความคิดเห็นและความกังวลต่อการจัดตั้ง “ศูนย์ต่อต้านชาวปปลอม” การสำรวจอาศัยการสุ่มตัวอย่างโดยใช้ความน่าจะเป็นจากบัญชีรายชื่อฐานข้อมูลตัวอย่างหลัก (Master Sample) ของ “นิด้าโพล” ด้วยวิธีแบบแบ่งชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยแบ่งชั้นภูมิตามภูมิภาค จากนั้นในแต่ละภูมิภาค สุ่มตัวอย่างด้วยวิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์โดยกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ ร้อยละ 95.0 ผลการสำรวจเมื่อถามถึงการใช้สื่อออนไลน์ (Website, E-mail, Line, Facebook, IG เป็นต้น) พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 72.86 ระบุว่า ใช้สื่อออนไลน์ และร้อยละ 27.14 ระบุว่า ไม่ใช้สื่อออนไลน์และเมื่อถามผู้ที่ใช้สื่อออนไลน์ว่าหลงเชื่อชาวปปลอม (เฟคนิวส์) ที่ได้รับจากสื่อออนไลน์หรือไม่ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ ร้อยละ 61.23 ระบุว่า ไม่เคยหลงเชื่อในชาวปปลอม รองลงมา ร้อยละ 27.59 ระบุว่า เคยหลงเชื่อในชาวปปลอม และร้อยละ 11.18 ระบุว่า ไม่แน่ใจว่าเป็นชาวปปลอมหรือไม่ และเมื่อถามผู้ที่ระบุว่าเคยหลงเชื่อและไม่แน่ใจว่าเป็นชาวปปลอม (เฟคนิวส์) จากสื่อออนไลน์ว่ากระทำการอย่างไรกับชาวปปลอม (เฟคนิวส์) พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 52.09 ระบุว่า ไม่เคยแชร์ข่าวใด ๆ รองลงมา ร้อยละ 24.42 ระบุว่า รู้ว่าเป็นชาวปปลอม และไม่แชร์ ร้อยละ 19.07 ระบุว่า ไม่แน่ใจว่าเป็นชาวปปลอมหรือไม่ จึงไม่แชร์ ร้อยละ 9.77 ระบุว่า เคย แชร์ เมื่อรู้ว่าข่าวที่แชร์ไปเป็นชาวปปลอม ร้อยละ 6.28 ระบุว่า ไม่แน่ใจว่าเป็นชาวปปลอมหรือไม่ แต่แชร์ ร้อยละ 4.88 ระบุว่า ไม่รู้ว่าเป็นชาวปปลอม และแชร์ ร้อยละ 3.49 ระบุว่า รู้ว่าเป็นชาวปปลอม แต่แชร์ ร้อยละ 0.70 ระบุว่า เคยทำชาวปปลอม และแชร์ ร้อยละ 0.47 ระบุว่า พยายามแก้ปัญหาเมื่อรู้ว่าข่าวที่แชร์ไปเป็นชาวปปลอม และร้อยละ 0.23 ระบุว่า อื่น ๆ ได้แก่ อ่านโดยใช้เหตุผลในการวิเคราะห์ว่าเป็นชาวปปลอมชาวจริงสำหรับความคิดเห็นของผู้ที่ระบุว่าเคยหลงเชื่อและไม่แน่ใจว่าเป็นชาวปปลอม (เฟคนิวส์) จากสื่อออนไลน์ ต่อการจัดตั้ง “ศูนย์ต่อต้านชาวปปลอม” โดยกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (ดีอี) พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 86.98 ระบุว่า เห็นด้วย เพราะ จะได้มีการกลั่นกรองข่าวก่อนที่จะแพร่หลายไปวงกว้าง เพราะสมัยนี้มี E-mail, Line, Facebook, IG เป็นต้น เกือบทุกคน จะได้มีการเกรงกลัวและไม่แชร์ชาวปปลอม รองลงมา ร้อยละ 8.14 ระบุว่า ไม่เห็นด้วย เพราะ ควรใช้วิธีอื่นดีกว่า เช่น สร้างจิตสำนึกหรือให้ความรู้ การจัดตั้งศูนย์ฯ อาจทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี เป็นการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลมากเกินไป และควรให้องค์กรอิสระเข้ามาจัดการมากกว่า และร้อยละ 4.88 ระบุว่า ไม่ทราบ/ไม่ตอบ/ไม่แน่ใจ และท้ายที่สุด เมื่อถามถึงความกังวลของผู้ที่ระบุว่าเคยหลงเชื่อและไม่แน่ใจว่าเป็นชาวปปลอม (เฟคนิวส์) จากสื่อออนไลน์ เกี่ยวกับ “ศูนย์ต่อต้านชาวปปลอม” ที่อาจจะละเมิดสิทธิส่วนบุคคลหรือถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง พบว่า ส่วนใหญ่ ร้อยละ 28.84 ระบุว่า ไม่มีความกังวลเลย รองลงมา ร้อยละ 28.14 ระบุว่า ไม่ค่อยมีความกังวล ร้อยละ 27.91 ระบุว่า ค่อนข้างมีความกังวล ร้อยละ 10.00 ระบุว่า มีความกังวลมาก และร้อยละ 5.11 ระบุว่า ไม่ทราบ/ไม่ตอบ/ไม่แน่ใจ (NIDA POLL, 2562)

สำนักข่าวอินโฟเควสท์ ศูนย์รวบรวมข้อมูลข่าวสารออนไลน์ ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาข่าวปลอมที่มีผลกระทบต่อสังคมในวงกว้าง ที่ส่งผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินต่อประชาชนโดยตรง เช่น โรคระบาด ภัยพิบัติ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม ข่าวที่สร้างความแตกแยกในสังคม ข่าวที่สร้างความเข้าใจผิดต่อสังคม ตลอดจนข่าวที่ทำลายภาพลักษณ์ต่อประเทศ หลัก ๆ จะมี 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) ข่าวกลุ่มภัยพิบัติ (น้ำท่วม แผ่นดินไหว เชื้อนแตก สึนามิ ไฟไหม้) 2) ข่าวกลุ่มเศรษฐกิจ การเงินการธนาคาร/หุ้น 3) ข่าวกลุ่มผลิตภัณฑ์สุขภาพ วัตถุอันตราย เครื่องสำอาง รวมถึงสินค้าและบริการที่ผิดกฎหมายอื่น และ 4) ข่าวกลุ่มนโยบายรัฐบาล/ข่าวสารทางราชการ/ ความสงบเรียบร้อยของสังคม/ขัดศีลธรรมอันดี และความมั่นคงภายในประเทศ (สำนักข่าวอินโฟเควสท์ (IQ, 2562) สำนักข่าวอินโฟเควสท์ได้สรุปลักษณะของข่าวปลอม ซึ่งมีลักษณะกว้าง ๆ 3 ข้อ คือ

1. มีข้อเท็จจริง ไม่ว่าจะข้อเท็จจริงเพียงบางส่วนหรือปราศจากข้อเท็จจริงเลย
2. กระตุ้นให้เกิดการแชร์ออกไป
3. เจตนาที่จะบิดเบือนหรือปิดบังความจริงด้วยการใช้อารมณ์มากกว่าตรรกะ กระตุ้นอคติของผู้อ่าน

แรงจูงใจในการสร้างข่าวปลอม (Motivation of Fake News Creation)

ประเภทของข่าวปลอมที่พบมากที่สุด คือ ข่าวปลอมที่ถูกสร้างขึ้นอย่างสมบูรณ์ (Bogus) และรูปแบบเนื้อหาของข่าวปลอมที่พบมากที่สุดคือ เนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้น (Fabricated Content) โดยมีเจตนาในการสร้างขึ้นมาเพื่อให้เป็นข่าวปลอมที่สมบูรณ์ แนบเนียนที่สุด มีเนื้อหาที่ประดิษฐ์ขึ้นใหม่ทั้งหมด ทั้งภาพ พาดหัวข่าว เนื้อหา และข้อมูลที่ปรากฏในข่าว สร้างขึ้นมาเป็นข่าวปลอมทั้งสิ้น วิธีการสร้างข่าวปลอมแบบสมบูรณ์เหล่านี้ เป็นวิธีที่พัฒนามาจากเว็บข่าวปลอมแบบคลิกเบต เนื่องจากผู้อ่านเริ่มที่จะรู้เท่าทันข่าวแบบคลิกเบต ผู้นำเสนอข่าวปลอมจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการนำเสนอเพื่อให้ผู้อ่านไม่สามารถรู้เท่าทันได้ ส่วนประกอบของข่าวที่ทำให้เป็นที่เชื่อถือมากที่สุด คือ ข่าวที่มีแหล่งข่าวเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง (นันทิกา หนูสม, 2561)

แรงจูงใจของการสร้างข่าวปลอมนั้นมีหลายประเด็น ทั้งเรื่องของการสร้างและเผยแพร่ข่าวปลอมเพื่อผลประโยชน์ทางการเงิน เช่น หนังสือพิมพ์ในสมัยก่อนอาจพาดหัวข่าวให้มีลักษณะโดดเด่น เพื่อเพิ่มยอดขาย แต่ปัจจุบันที่มีการใช้เว็บไซต์หรือสื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น มีการใช้วิธีออกแบบหัวเรื่องให้เร้าความรู้สึกเพื่อเพิ่มยอดคลิกหรือที่เรียกว่าคลิกเบต (Click bait) ซึ่งหากมียอดคลิกเป็นจำนวนมากและเนื้อหาของข่าวถูกแชร์ออกไปมากเท่าไรจะทำให้ผู้สร้างข่าวดังกล่าวได้ค่าโฆษณามากขึ้น นอกจากแรงจูงใจทางด้านการเงินแล้ว การสร้างความเสียหายให้แก่ผู้ตกเป็นข่าวหรือการใส่ร้าย ก็ถือเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างข่าวปลอมขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการหวังผลทางธุรกิจ การค้าขาย ชื่อเสียง หรือด้านการเมือง โดยเป็นการสร้างข่าวผ่านเว็บไซต์หรือสังคมออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก หรือ ไลน์ ไม่อย่างจะเป็นการสร้างข่าวด้วยการพิมพ์ข้อความธรรมดาที่ไม่มีแหล่งข่าวชัดเจนหรือการสร้างเป็นหัวข้อข่าว ที่คล้ายกับสำนักข่าวที่มีความน่าเชื่อถือ ซึ่งอาจทำให้ผู้เสพข่าวหรือผู้อ่านเกิดความเข้าใจผิด และมีการส่งต่อโดยขาดการพิจารณาอย่างถี่ถ้วน สร้างความเสียหายให้แก่บุคคลที่อยู่ในข่าว และอาจส่งผลให้ผู้สร้างข่าวนั้นได้รับประโยชน์บางอย่างจากข่าวปลอมเหล่านี้ได้ (ชยพล ธานีวัฒน์, 2562)

การทำเว็บไซต์ข่าวปลอม นอกจากคนที่สร้างข่าวปลอมขึ้นมาจะได้รับรายได้จากการแสดงโฆษณา และยังจะได้รับการยอมรับจากสังคม มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาและนักมนุษยวิทยา เขาได้นำประสบการณ์ที่ได้จากการเป็นนักจิตวิทยาและผู้ที่ให้คำปรึกษามาเป็นพื้นฐานในการเสนอทฤษฎี อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ว่าจะมีความต้องการเป็นไปตามลำดับขั้น 5 ขั้น โดยมาสโลว์ มีฐานแนวคิดหรือสมมติฐานแนวคิด หรือสมมติฐานของทฤษฎี 3 ประการ คือ 1) มนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีความต้องการเฉพาะอย่างไม่มีที่สิ้นสุด มนุษย์มีความต้องการตลอดเวลาและมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งมนุษย์แต่ละคนจะต้องการขึ้นอยู่กับสิ่งที่เขาได้รับหรือมีอยู่แล้วเมื่อความต้องการอย่างหนึ่งได้รับการตอบสนองความต้องการด้านอื่น ๆ จะเกิดขึ้นแทนที่ กระบวนการอย่างนี้จะเกิดขึ้นต่อเนื่องกันไปไม่มียุติ 2) ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้วจะไม่ใช่เป็น สิ่งจูงใจพฤติกรรมของมนุษย์อีก แต่ความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองจะเป็นสิ่งจูงใจต่อไป 3) ความต้องการของมนุษย์สามารถจัดได้เป็นลำดับขั้น และมนุษย์ก็จะแสวงหาสิ่งที่จะตอบสนองความต้องการเรื่อย ๆ ไป (เถลิงศักดิ์ อินทรสร, 2554) ซึ่งทฤษฎีเกี่ยวกับการจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's General Theory of Human & Motivation) นั้น มาสโลว์ได้ตั้งทฤษฎีเกี่ยวกับ แรงจูงใจ (Maslow's General Theory of Human & Motivation) โดยมาสโลว์ ได้อธิบายถึงความต้องการของมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะเป็นลำดับขั้นจากต่ำไปหาสูง (Hierarchy & Needs) และเป็นทฤษฎีที่ยอมรับกันแพร่หลายสมมติฐานดังกล่าวมีความเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ดังนี้ (Abraham H. Maslow, 1954)

1. มนุษย์มีความต้องการ ความต้องการมีอยู่เสมอ และไม่มีที่สิ้นสุด แต่สิ่งที่มนุษย์ต้องการนั้นขึ้นอยู่กับว่า เขามีสิ่งนั้นอยู่แล้วหรือยัง ขนาดที่ความต้องการใดได้รับการตอบสนองแล้วความต้องการอื่นจะเข้ามาแทนที่ กระบวนการนี้ไม่มีที่สิ้นสุด และจะเริ่มตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย
2. ความต้องการที่ได้รับการตอบสนองแล้ว จะไม่ใช่เป็นสิ่งจูงใจของพฤติกรรมอีกต่อไป ความต้องการที่ไม่ได้รับการตอบสนองเท่านั้นที่เป็นแรงจูงใจของพฤติกรรม
3. ความต้องการของมนุษย์มีลำดับขั้นความสำคัญ กล่าวคือ เมื่อความต้องการระดับต่ำ ได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการระดับสูงก็จะมี การเรียกร้องให้มีการตอบสนองทันที
4. ตามทฤษฎีของมาสโลว์ได้แบ่งลำดับขั้นของความต้องการ (Hierarchy of Needs) ไว้ 5 ขั้นจากต่ำไปสูง ดังนี้

4.1) ความต้องการของร่างกาย (Physiological needs) เป็นความต้องการพื้นฐานเพื่อความอยู่รอดของชีวิต ได้แก่ ความต้องการปัจจัยสี่ ความต้องการทางเพศ เป็นต้น

4.2) ความต้องการความปลอดภัย (Safety needs) เป็นความต้องการที่เหนือกว่าความต้องการอยู่รอด ซึ่งมนุษย์ต้องการเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้น เช่น ต้องการความมั่นคงในการทำงาน ความต้องการได้รับการปกป้องคุ้มครอง ความต้องการความปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ เป็นต้น

4.3) ความต้องการด้านสังคม (Social needs) หรือความต้องการความรักและการยอมรับ (Love and belongingness needs) ความต้องการทั้งในแง่ของการให้และการได้รับซึ่งความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการให้ได้การยอมรับ เป็นต้น

4.4) ความต้องการการยกย่อง (Esteem needs) ซึ่งเป็นความต้องการการยกย่องส่วนตัว (Self-esteem) ความนับถือ (Recognition) และสถานะ (Status) จากสังคม ตลอดจนเป็นความพยายามที่จะให้มีความสัมพันธ์ระดับสูงกับบุคคลอื่น เช่น ความต้องการให้ได้การเคารพนับถือ ความสำเร็จ ความรู้ ศักดิ์ศรี ความสามารถ สถานะที่ดี และมีชื่อเสียงในสังคม

4.5) ความต้องการประสบความสำเร็จสูงสุดในชีวิต (Self-actualization needs) เป็นความต้องการสูงสุดแต่ละบุคคล ซึ่งถ้าบุคคลใดบรรลุความต้องการในขั้นนี้ได้ จะได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลพิเศษ เช่น ความต้องการที่เกิดจากความสามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ นักร้องหรือนักแสดงที่มีชื่อเสียง เป็นต้น

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับข่าวปลอม (Laws Related to Fake News)

ในส่วนของกระบวนการทางกฎหมายนั้น พระราชบัญญัติ ว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 ได้กำหนดไว้ว่า

มาตรา 14 ผู้ใดกระทำความผิดที่ระบุไว้ดังต่อไปนี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินห้าปีหรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

(1) โดยทุจริต หรือโดยหลอกลวง นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่บิดเบือนหรือปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน หรือข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน อันมิใช่การกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา

(2) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์อันเป็นเท็จ โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายต่อการรักษาความมั่นคงปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือโครงสร้างพื้นฐานอันเป็นประโยชน์สาธารณะของประเทศ หรือก่อให้เกิดความตื่นตระหนกแก่ประชาชน

(3) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใดๆ อันเป็นความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรหรือความผิดเกี่ยวกับการก่อการร้ายตามประมวลกฎหมายอาญา

(4) นำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ใดๆ ที่มีลักษณะอันลามกและข้อมูลคอมพิวเตอร์นั้นประชาชนทั่วไปอาจเข้าถึงได้

(5) เผยแพร่หรือส่งต่อซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์โดยรู้อยู่แล้วว่าเป็นข้อมูลคอมพิวเตอร์ตาม (1) (2) (3) หรือ (4)

ถ้าการกระทำความผิดตามวรรคหนึ่ง (1) มิได้กระทำต่อประชาชน แต่เป็นการกระทำต่อบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ผู้กระทำ ผู้เผยแพร่หรือส่งต่อซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ดังกล่าวต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปีหรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และให้เป็นความผิดอันยอมความได้ (พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560, 2560)

มาตรา 14 (2) กำหนดองค์ประกอบของความไว้วางใจประเพณีกับการมุ่งเอาผิด “ข่าวปลอม” มากที่สุด กล่าวคือ การเผยแพร่ “ข้อมูลเท็จ” ที่จะกระทบต่อความมั่นคงของประเทศเป็นความผิดตามมาตรา 14 ในขณะที่ยกเป็นข้อมูลเท็จที่มุ่งโจมตีหรือทำให้บุคคลบางคนเสื่อมเสียชื่อเสียงนั้นยังไม่เป็นความผิดตามมาตรา 14

มาตรานี้จึงตีกรอบอยู่แล้วว่า การโกหกหรือการพูดเรื่องที่ไม่จริงโดยทั่วไป ยังไม่ใช่ว่าการกระทำที่เป็นเรื่องร้ายแรงต่อสังคมในระดับที่จะต้องบัญญัติให้เป็นความผิดในที่นี่

ขณะที่มาตรา 14 (1) เป็นมาตราที่มุ่งจะเอาผิดการหลอกลวงเพื่อให้ได้ไปซึ่งผลประโยชน์ทางทรัพย์สิน ซึ่งไม่เกี่ยวกับความผิดฐานหมิ่นประมาท พิจารณาจากถ้อยคำที่ว่า “โดยทุจริตหรือโดยหลอกลวง” และมาตรานี้มุ่งเอาผิดเฉพาะกรณีการหลอกลวงต่อสาธารณชน พิจารณาจากถ้อยคำที่ว่า “โดยประการที่น่าจะเกิดความเสียหายแก่ประชาชน” หากเป็นการหลอกลวงเพื่อน แก๊งเพื่อน หรือหลอกลวงคนใดคนหนึ่งที่ไม่ได้ประกาศต่อสาธารณะและไม่ได้ทำให้คนหลงเชื่อจำนวนมากๆ ก็จะมีอัตราโทษเบาและเบาลงและเป็นความผิดที่ยอมความได้ตามวรรคท้าย

หากมีคนตั้งใจเผยแพร่ “ข่าวปลอม” เพื่อให้คนส่วนใหญ่หลงเชื่อและทำให้ตัวเองได้ไปซึ่งผลประโยชน์ทางการเมือง ไม่สามารถดำเนินคดีตามมาตรา 14 (1) ได้โดยทันที นอกจากจะพิสูจน์ได้ว่า เป็นข่าวปลอมที่ทำให้ผู้ปล่อยข่าวได้ไปซึ่งประโยชน์ทางทรัพย์สิน ส่วนจะสามารถดำเนินคดีด้วยมาตรา 14 (2) ได้ต้องเป็นกรณีที่ “ข่าวปลอม” นั้นเข้าข่ายร้ายแรง มีลักษณะที่น่าจะสร้างความเสียหายต่อความมั่นคงของประเทศ หรือเศรษฐกิจ หรือสร้างความตื่นตระหนกได้ หากเป็นการเผยแพร่ข้อมูลเท็จเพื่อโจมตีบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเป็นข้อมูลเท็จที่ไม่น่าจะมีอิทธิพลสูงใจให้คนจำนวนมากเชื่อหรือสนใจได้ ก็ยังไม่เป็นความผิดตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 แต่อาจจะเป็นความผิดฐานอื่นได้

ประมวลกฎหมายอาญาที่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับความผิดฐานหมิ่นประมาท ประมวลกฎหมายอาญากำหนดความผิดฐานหมิ่นประมาทไว้ใน มาตรา 326 โดยมีมาตรา 328 เป็นบทเพิ่มโทษที่ใช้กันบ่อย ดังนี้

มาตรา 326 ผู้ใดใส่ความผู้อื่นต่อบุคคลที่สาม โดยประการที่น่าจะทำให้ผู้อื่นนั้นเสียชื่อเสียง ถูกดูหมิ่น หรือถูกเกลียดชัง ผู้นั้นกระทำความผิดฐานหมิ่นประมาท ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน หนึ่งปี หรือปรับไม่เกิน สองหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

มาตรา 328 ถ้าความผิดฐานหมิ่นประมาทได้กระทำการโดยการโฆษณาด้วยเอกสาร ภาพวาด ภาพระบายสี ภาพยนตร์ ภาพหรือตัวอักษรที่ทำให้ปรากฏไม่ว่าด้วยวิธีใดๆ แผ่นเสียง หรือสิ่งบันทึกเสียง บันทึกภาพ หรือบันทึกอักษร กระทำการโดยการกระจายเสียง หรือการ กระจายภาพ หรือโดยกระทำการป่าวประกาศด้วยวิธีอื่น ผู้กระทำความผิดต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปีและปรับไม่เกินสองแสนบาท

ความผิดฐาน “หมิ่นประมาท” เป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่พื้นฐานที่สุดที่จะถูกหยิบขึ้นมาใช้ดำเนินคดีเพื่อปกป้องชื่อเสียงจากการถูกใส่ร้าย หรือการโจมตีด้วยข้อกล่าวหาที่ไม่เป็นความจริง ที่ไม่ใช่วิพากษ์วิจารณ์โดยสุจริต โดยเฉพาะในยุคที่ทุกคนมีพื้นที่แสดงความคิดเห็นผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การใส่ร้ายป้ายสีกันก็เกิดขึ้นในทางสาธารณะได้ง่ายและจำนวนมากขึ้น เมื่อการหมิ่นประมาททำผ่านสื่อ รวมทั้งสื่อออนไลน์ ก็จะต้องใช้มาตรา 328 เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เมื่อเป็นการ “หมิ่นประมาทโดยการโฆษณา” ก็จะมีโทษเพิ่มสูงขึ้น นอกจากการเลือกดำเนินคดีหมิ่นประมาททางอาญาแล้ว ผู้ที่เห็นว่าตัวเองถูกใส่ร้ายป้ายสี อย่างไม่เป็นธรรม ยังมีทางเลือกอีกประการหนึ่ง คือ การฟ้องคดีแพ่ง

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในหมวดของการ “ละเมิด” โดยได้กำหนดเรื่องการหมิ่นประมาทไว้ในมาตรา 423 ดังนี้

“ผู้ใดกล่าวหรือไขข่าวแพร่หลายซึ่งข้อความอันฝ่าฝืนต่อความจริง เป็นที่เสียหายแก่ชื่อเสียง หรือเกียรติคุณของบุคคลอื่นก็ดีหรือเป็นที่เสียหายแก่ทางทำมาหาได้หรือทางเจริญของเขาโดยประการอื่นก็ดี ท่านว่าผู้นั้นจะต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่เขาเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การนั้น แม้ทั้งเมื่อตนมิได้รู้ข้อความนั้นไม่จริง แต่หากควรจะได้รู้ได้

ผู้ใดส่งข่าวสารอันตนมิได้รู้ว่าเป็นความไม่จริง หากว่าตนเองหรือผู้รับข่าวสารนั้นมีทางได้เสีย โดยชอบในการนั้นด้วยแล้ว ท่านว่าเพียงที่ส่งข่าวสารเช่นนั้นหาทำให้ผู้นั้นต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่”

จะเห็นได้ว่าการเผยแพร่ข่าวสารที่ไม่เป็นความจริงทำให้คนอื่นเสียชื่อเสียงถือเป็นการทำ “ละเมิด” ลักษณะของคดีแพ่งต่างจากการดำเนินคดีทางอาญา คือ ไม่มีตำรวจ อัยการ หรือกระบวนการของรัฐ เข้ามาดำเนินคดีให้ หากผู้เสียหายต้องการได้รับการชดเชยความเสียหายก็ต้องฟ้องคดีด้วยตัวเอง และเมื่อศาล ตัดสินว่ากระทำความผิด ผู้กระทำผิดต้องจ่ายค่าเสียหายชดเชยทดแทนให้กับผู้เสียหายเป็นตัวเงิน หรือลงประกาศโฆษณา คำพิพากษาหรือโฆษณาเรื่องที่เป็นความจริงตามปริมาณที่ศาลสั่ง เพื่อชดเชยผลเสียที่อาจเกิดขึ้นจากการเผยแพร่ข้อมูลเท็จที่ตัวเองได้ก่อขึ้น ซึ่งเป็นการแก้ไขความผิดที่ตรงประเด็น

สำหรับผู้ที่ถูกใส่ร้ายป้ายสีด้วย “ข้อมูลเท็จ” หรือ “ข่าวปลอม” หากเห็นว่า การเผยแพร่ ข้อมูลเหล่านั้นทำให้ตัวเองได้รับความเสียหาย แต่ไม่ใช่ความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อรัฐหรือประชาชน ก็มีทางเลือกอยู่สองทางที่จะดำเนินคดีฐานหมิ่นประมาททางอาญาหรือทางแพ่ง หรือดำเนินคดีทั้งสองทางพร้อมกันก็ได้ กฎหมายที่มีอยู่ก็พร้อมที่จะทำงานเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคและผู้เสียหายและผู้เผยแพร่สิ่งที่ไม่เป็นความจริงอยู่แล้ว

ประมวลกฎหมายอาญา กำหนดฐานความผิดลหุโทษ ประมวลกฎหมายอาญาที่กำหนดฐานความผิด “บอกเล่าความเท็จ” ไว้เป็นความผิดลหุโทษ หรือความผิดที่มีโทษไม่มาก ปรากฏในมาตรา 384 ดังนี้

“ผู้ใดกล่าวบอกเล่าความเท็จให้เลื่องลือจนเป็นเหตุให้ประชาชนตื่นตกใจ ต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งพันบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

หากมีการเผยแพร่ข่าวปลอม หรือ “ข้อมูลเท็จ” ที่ไม่ใช่การโจมตีบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ไม่ได้กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ ก็ยังมีความผิดอยู่ตามมาตรา 384 ซึ่งมีโทษไม่สูงมากนัก อย่างไรก็ตาม การเผยแพร่ข้อมูลเท็จที่จะเป็นความผิดตามมาตรานี้ได้ต้องมีองค์ประกอบ คือ ทำให้คนอื่นตกใจด้วย หากเป็นการเผยแพร่ข้อมูลเท็จในลักษณะที่ไม่มีความน่าเชื่อถือเอาเสียเลย ไม่น่าจะทำให้ใครเชื่อ หรือจงใจใครได้ ไม่ได้ทำให้ประชาชนตื่นตกใจ และไม่ได้ก่อความเสียหายต่อผู้อื่นหรือรัฐ เช่นนี้ก็ยังเป็นเพียงเรื่องโกหกทั่วไปที่ไม่เป็นความผิดตามกฎหมายใด ๆ

มาตรา 384 นั้นดูเขียนขึ้นมาพร้อมกับประมวลกฎหมายอาญาในปี พ.ศ.2499 แสดงให้เห็นว่า วิธีคิดสมัยก่อนมีโซเซียลมีเดียมองว่า การบอกเล่าความเท็จทำให้ประชาชนตื่นตกใจก็ยังถือเป็นความผิดเล็กน้อย ที่มีโทษไม่สูง แม้ว่าจะทำให้ประชาชนตื่นตกใจก็ตาม แต่เมื่อมาถึงยุคของสื่อออนไลน์ สังคมเสพยาจากคนที่ไม่รู้จักกันและส่งต่อกันได้ง่ายมากขึ้น จึงเป็นเรื่องท้าทายว่า ความผิดฐานนี้จะควรมีโทษมากน้อยเพียงใด (อุทยานการเรียนรู้, 2562)

แนวทางการจัดการข่าวปลอม (Guidelines for Dealing with Fake News)

มหาวิทยาลัยอันดับ 1 ของสหรัฐอเมริกา มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้แนะนำการสังเกตและจับผิดข่าวปลอมเหล่านี้เพื่อป้องกันการแพร่กระจายของข่าวปลอม (กันต์ เอี่ยมอินทรา, 2563) ดังนี้

1. เช็คแหล่งที่มาของข่าว ความน่าเชื่อถือของเว็บไซต์ สำนักพิมพ์ ผู้เขียน หรือการอ้างอิงทางวิชาการ เช่น หากเป็นข่าวสารเกี่ยวกับสุขภาพก็สมควรจะมีข้อมูลอ้างอิงทางการแพทย์หรือสถาบันที่น่าเชื่อถือ เว็บไซต์หลายแห่งมีการตั้งชื่อให้คล้ายคลึงกับเว็บไซต์ที่มีความน่าเชื่อถือเพื่อหลอกลวงผู้อ่าน เช่นเดียวกับมีฉลากซีพีที่มีความพยายามทำให้ตนเองมีความคล้ายคลึงกับต้นฉบับมากที่สุด นอกจากนี้ยังมีชื่อผู้เขียนและสำนักพิมพ์ก็เป็นอีกหนึ่งตัวชี้วัด เพราะคนเรารู้สึกดี ดังนั้นควรต้องฟังอย่างมีสติและจึงนำไปคิดและเปรียบเทียบกับแหล่งข่าวอื่น ๆ ในปัจจุบันทั้งในประเทศไทย และต่างประเทศ เช่น สหรัฐ สื่อหลายสื่อก็ขาดความเป็นกลาง โน้มเอียงทั้งในประเด็นการเมืองหรืออื่น ๆ หรือแม้กระทั่งผลประโยชน์ทับซ้อนจากการเป็นเจ้าของสื่อของนักการเมืองและนักธุรกิจ เมื่ออ่านจบ ให้ตรวจสอบกับเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถืออื่น ๆ ด้วยว่ามีการลงข่าวในเรื่องเดียวกันหรือไม่ เพราะหากเป็นข่าวใหญ่หรือข้อมูลที่น่าเชื่อถือจริง ต้องมีแหล่งข่าวหรืออ้างอิงมากกว่าหนึ่งแน่นอน รวมทั้งช่องทางวิธีการที่เห็นข่าวเป็นมาอย่างไร ก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่ควรนำมาพิจารณา เห็นจากการแชร์ของเพื่อน เห็นจากเว็บไซต์ที่ปรากฏในเฟซบุ๊ก เพราะไม่มีคำว่าบังเอิญในโลกออนไลน์ปัจจุบัน ทุกอย่างล้วนถูกกำหนดโดยคนหรือหุ่นยนต์ AI เช่นเดียวกับสินค้าหรือบริการที่ผู้ใช้บริการลองกดหาในอินเทอร์เน็ตและไม่แน่ว่าจะเห็นมันปรากฏอยู่ในหน้าเฟซบุ๊ก เป็นต้น

2. สังเกตและจับผิดเนื้อหาของข่าว ว่าเป็นเนื้อหาซ้ำ ข่าวเก่า ภาพหรือคลิปเดิม หรือตัดแปะจากแหล่งอื่นหรือไม่ ให้ระวังเนื้อหาที่ใช้ภาษาไม่เป็นทางการ การพูดหัวข่าวที่ดูน่าสนใจ อย่างเช่น มีการแชร์คลิปการเดินตลาดแห่งหนึ่งที่มีร้านค้าขายสัตว์ป่าและดูแลขาดการดูแลด้านสุขอนามัย โดยผู้ที่เผยแพร่คลิปบอกว่า เป็นตลาดที่อยู่อัน แต่หากสังเกตให้ดี การแต่งกายของพ่อค้าแม่ขายตลอดจนผู้ซื้อนั้นไม่เหมือนคนอยู่ในแถบบ้านเมืองหนาว หรือป้ายประกาศต่าง ๆ ที่ไม่มีภาษาจีน รายละเอียดเล็กน้อยเหล่านี้ล้วนชวนให้สงสัยทั้งสิ้น

3. พุดคุยสอบถามผู้รู้ เพราะการอ่านข่าวจากแหล่งเดียวที่ไม่รู้จัก ในปัจจุบันมีโอกาสสูงที่จะไม่ใช่ข่าวจริง ดังนั้นการสอบถามจากผู้รู้ หรือแหล่งข้อเท็จจริงจึงเป็นอีกวิธีในการแยกข่าวปลอมออกจากข่าวจริง จะมีแนวทางการจัดการข่าวปลอม ที่เป็นพื้นฐานของการพิจารณาข่าวปลอม แต่เหมือนว่าเทคโนโลยีสารสนเทศและความนิยมในการสื่อสารผ่านสังคมออนไลน์ ทำให้การแพร่กระจายของข่าวปลอม ส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยสาธารณะและความมั่นคงของรัฐ เป็นเรื่องอันตรายและเป็นภัยคุกคามที่ประเทศต่าง ๆ เห็นควรต้องเพิ่มกฎหมายเฉพาะขึ้น เพื่อการจัดการปัญหาดังกล่าวอย่างเป็นระบบ ตัวอย่าง เช่น

ประเทศเยอรมนี มีการตรากฎหมาย Network Enforcement Act in 2017 ขึ้น ซึ่งแม้กฎหมายฉบับนี้จะไม่ได้เพิ่มภาระหน้าที่ให้กับเจ้าของแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ แต่ได้เพิ่มมาตรการในการมีคำสั่งปรับเป็นจำนวนเงินที่สูงในกรณีของการไม่ปฏิบัติตามหน้าที่ของกฎหมายที่มีอยู่เดิม และกำหนดมาตรการในการสอบสวนและนำข้อมูลอันเป็นเท็จออกไปจากระบบ โดยกฎหมายฉบับดังกล่าวกำหนดให้เจ้าของแพลตฟอร์มต้องนำข้อมูลที่ผิดกฎหมายอย่างชัดเจนออกไปจากแพลตฟอร์มภายใน 24 ชั่วโมง เมื่อได้รับคำร้อง แต่ถ้า

เจ้าของแพลตฟอร์มเห็นว่าเนื้อหาดังกล่าวยังไม่ชัดเจนว่าจะขัดต่อกฎหมายหรือไม่ ก็มีเวลา 7 วันในการสอบสวนและลบออก โดยในการพิจารณาว่าเนื้อหาข้อมูลนั้นผิดกฎหมายหรือไม่ Network Enforcement Act ให้พิจารณาจากความผิดที่มีอยู่ตามประมวลกฎหมายอาญาซึ่งในส่วนของค่าปรับนั้น กฎหมายกำหนดไว้สูงสุดถึง 50 ล้านยูโร โดยเป็นอำนาจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมที่จะขอให้ศาลมีคำสั่งปรับ

ประเทศมาเลเซีย มีการตรากฎหมาย Anti-Fake news Act 2018 ขึ้นเพื่อใช้ในการจัดการข่าวปลอม โดยเฉพาะเช่นกัน อย่างไรก็ตามกฎหมายฉบับนี้ถูกวิจารณ์อย่างกว้างขวางจากกลุ่มนักสิทธิมนุษยชนทั้งในแง่ของเนื้อหาที่กำหนดนิยามความหมายของ “ข่าวปลอม” ไว้อย่างกว้างขวาง และการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้มีอำนาจรัฐที่ไม่ต้องการถูกตรวจสอบเท่านั้น

ประเทศสิงคโปร์ มีการตรากฎหมาย Protection from Online Falsehoods and Manipulation Act 2019 (POFMA) เพื่อจัดการกับปัญหาของข่าวปลอมในสื่อสังคมออนไลน์โดยเฉพาะเช่นกัน โดยกฎหมายมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2562 ที่ผ่านมา และมีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

(1) เป็นกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อป้องกันการสื่อสารข้อความอันเป็นเท็จในสิงคโปร์ และเพื่อให้รัฐสามารถเข้ามาตรการในการต่อต้านผลกระทบของการสื่อสารดังกล่าวได้

(2) การบังคับใช้กฎหมายครอบคลุมถึงการให้บริการอินเทอร์เน็ตดังต่อไปนี้ด้วย ได้แก่ แพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์ (Facebook, Twitter, Instagram) บริการ search engine (Google Search) การให้บริการสื่อสารข้อความผ่านระบบอินเทอร์เน็ต (What Sapp, Line) และการให้บริการแชร์วิดีโอ (YouTube) เป็นต้น

(3) กฎหมายห้ามมิให้บุคคลไม่ว่าจะอยู่ในประเทศสิงคโปร์ หรือไม่สื่อสารข้อความอันเป็นเท็จผ่านระบบสื่อสารตามข้อ (2) ข้างต้นซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อประเทศสิงคโปร์ในด้านความมั่นคง สาธารณสุข ความปลอดภัยสาธารณะ ความสงบเรียบร้อยความมั่นคงด้านการเงิน ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือมีผลเป็นการชักจูงหรือโน้มน้าวผลการเลือกตั้ง หรือสร้างความเป็นปฏิกิริยาหรือขัดแย้งกันของคนในชาติ หรือทำลายความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลและหน่วยงานรัฐ

(4) บุคคลธรรมดาที่กระทำการฝ่าฝืนอาจได้รับโทษปรับไม่เกิน 50,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ หรือจำคุกไม่เกิน 5 ปี และหากผู้กระทำความผิดเป็นนิติบุคคลอาจต้องโทษปรับสูงถึง 500,000 ดอลลาร์สิงคโปร์

(5) หากการเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จกระทำโดยใช้ระบบโปรแกรมอัตโนมัติหรือ Bot ในการช่วยกระทำความผิดกรณีนี้ ผู้กระทำความผิดจะต้องรับโทษสูงขึ้นไปอีกเป็นโทษปรับไม่เกิน 100,000 ดอลลาร์สิงคโปร์ หรือจำคุกไม่เกิน 10 ปี ในกรณีของบุคคลธรรมดาและในกรณีของนิติบุคคลโทษปรับสูงสุดไม่เกิน 1,000,000 ดอลลาร์สิงคโปร์

(6) กฎหมายกำหนดให้ Info-Communication Media Development Authority (IMDA) เป็นผู้บังคับใช้กฎหมาย นอกจากนี้ IMDA เป็นหน่วยงานที่บังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจดิจิทัลหลายฉบับ อาทิ Broadcasting Act (Cap. 28), The Electronic Transactions Act, Films Act (Cap. 107), Newspaper and Printing Presses Act (Cap. 206), Personal Data Protection Act, Postal Services Act (Cap. 237A), และ Telecommunications Act (Cap. 323) จะเห็นว่า IMDA ก็คล้าย ๆ สำนักงาน

คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ หรือ (กสทช.) ของไทย แต่กำกับดูแลเรื่องกิจการไปรษณีย์ สื่อสิ่งพิมพ์ ธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ และการบังคับใช้กฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลด้วย โดยใช้คณะกรรมการชุดเดียวกัน (ศุภวัชร มาลานนท์, 2562)

ประเทศฟิลิปปินส์ ได้ผ่านกฎหมายเฉพาะลงโทษบุคคลที่สร้างหรือเผยแพร่ข่าวลวงต้องระวางโทษปรับ ตั้งแต่ 100,000 เปโซ ถึง 5,000,000 เปโซ และอาจถูกลงโทษจำคุก 1 ถึง 5 ปี หรือทั้งจำคุกและปรับ นอกจากนี้ ผู้ที่ถูกตัดสินว่ามีความผิดดังกล่าวนี้อาจถูกสั่งห้ามเข้าเมืองเป็นเวลา 1 ปี

ประเทศมาเลเซีย รัฐสภาผ่านกฎหมายต่อต้านข่าวลวง (Anti-Fake news Bill) โดยรัฐบาลนาจิบ ราซัค ประกาศใช้ในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2561 กำหนดโทษจำคุกสูงสุด 6 ปี และปรับ 500,000 ริงกิต (ราว 4 ล้านบาท) ต่อผู้เผยแพร่ข่าวลวงทั้งในและนอกดินแดนมาเลเซีย รวมทั้งชาวต่างชาติ ถ้าประเทศหรือพลเมืองมาเลเซียได้รับผลกระทบจากข่าวลวง โดยกฎหมายดังกล่าวมีผลครอบคลุมทั้งสำนักข่าว สื่อดิจิทัล และสื่อสังคม

ประเทศอินเดีย กระทรวงข่าวสาร กิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ ประกาศนโยบายว่าจะออกกฎหมายควบคุมข่าวลวง ด้วยการเพิกถอนใบอนุญาตของนักข่าวที่เผยแพร่ข่าวลวงแบบชั่วคราวหรือถาวร โดยผู้ถูกเพิกถอนใบอนุญาตจะถูกห้ามเข้าสำนักงานรัฐบาล ห้องแถลงข่าว ห้องสัมมนา หรือหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐบาล แต่รัฐบาลก็ถูกโจมตีอย่างหนักว่าจะถูกรัฐบาลใช้เป็นเครื่องมือควบคุมเสรีภาพสื่อก่อนการเลือกตั้งในครั้งหน้า กระทรวงข่าวสาร กิจการกระจายเสียงและโทรทัศน์ จึงต้องชะลอแผนนี้ออกไปด้วยเหตุผลทางการเมือง (Thai reform,2562)

สำหรับในส่วนของประเทศไทยนั้น กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (Ministry of Digital Economy and Society : MDES) ได้เปิดศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม Anti-Fake news Center โดยจะเน้นตรวจสอบข่าวที่มีผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน พร้อมคาดหวังให้เกิดการรับรู้ข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อการเผยแพร่ต่ออย่างรู้เท่าทันสื่อ และเป็นโอกาสดีที่มีการเปิดตัวศูนย์ปราบปรามอาชญากรรมทางเทคโนโลยีสารสนเทศ (PCT) ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างกระทรวงดีอีกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ปัญหาข่าวปลอม (fake news) บนโลกโซเชียลในต่างประเทศถือเป็นการส่งผลกระทบต่อความปลอดภัยสาธารณะและความมั่นคงของประเทศ ที่รัฐบาลของประเทศต่างๆ ให้ความสำคัญในกระบวนการแก้ปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดโทษทางกฎหมายที่รุนแรงหรือตัดสิทธิทางการเมืองให้เป็นผู้ขาดคุณสมบัติในการดำรงตำแหน่งทางการเมือง แต่ปัญหาการแชร์ข่าวปลอมก็ยังคงมีอยู่ เพราะการสร้างข่าวปลอมนั้นสร้างได้ง่าย แต่การสืบหาต้นตอของข่าวปลอมนั้นค่อนข้างทำได้ยาก ในส่วนของประเทศไทยนั้น ถึงแม้ว่าจะมีหลายหน่วยงานเข้ามาบริหารจัดการ มีบทกำหนดโทษที่ชัดเจนอย่าง พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ.2560 ก็ไม่สามารถทำให้มีการสร้างข่าวปลอมนั้นลดลงได้ แต่ยิ่งทำให้ข่าวปลอมกลับเกิดขึ้นมาเต็มโลกออนไลน์ โดยไม่มีใครกลับกำหนดโทษทางกฎหมาย หลายคนจึงตั้งคำถามว่าเป็นเพราะข่าวปลอมนั้นเกิดขึ้นรายวันจนไม่สามารถควบคุมได้ หรืออาจเป็นเพราะหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ได้สนใจอย่างจริงจังหรือไม่

บทสรุป (Conclusion)

คงไม่มีเทคโนโลยีใดที่สามารถป้องกันตนเองจากภัยข่าวปลอมได้ผลและทรงประสิทธิภาพเท่ากับสติ และปัญญาของมนุษย์เราเอง หากพบข่าวบนโซเชียลมีเดีย และพิจารณาแล้วเห็นว่าน่าจะเป็นข่าวปลอมแต่ยังไม่แน่ใจ ทางที่ดีสุดเพื่อป้องกันความผิดพลาดควรหลีกเลี่ยงการแชร์เพื่อลดผลกระทบความเสียหายที่อาจเกิดขึ้น ซึ่งเป็นจิตสำนึกต่อสังคมที่ทุกคนควรมีร่วมกันที่สุด เพราะข่าวปลอมถือว่าเป็นปัญหาร่วมกันของหลาย ๆ คน ไม่ใช่ปัญหาเฉพาะคนใดคนหนึ่ง แต่เป็นปัญหาร่วมกับคนทั้งโลก เพราะมีการแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว กลายเป็นปัญหาหลักของคนทั้งโลก และวิธีการที่จะช่วยแก้ไขปัญหาวข่าวปลอมได้มากที่สุดคือ การให้ความรู้ในเรื่องของการรู้เท่าทันสื่อกับประชาชนทุกระดับตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ รวมถึงสื่อมวลชนในด้านต่าง ๆ ก็เป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยเรื่องของการกรองข้อมูลที่น่าเสนอแก่ผู้บริโภค เพื่อให้รับข่าวสารที่เป็นข้อเท็จจริง

เอกสารอ้างอิง (References)

- กันต์ เอี่ยมอินทรา. (2562). 3 วิธีรับมือข่าวปลอม (Fake news) . สืบค้นจาก <https://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/649360>.
- ณัฐนันท์ อธิยาภรณ์. (2562, 10 กรกฎาคม). ผลกระทบของข่าวปลอม แนวทางการรับมือของผู้บริโภคสื่อ. สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/isranews-article/78298-fake-78298.html>.
- นันทิกา หนูสม. (2561). ลักษณะของข่าวปลอมในประเทศไทยและระดับความรู้เท่าทันข่าวปลอมบนเฟซบุ๊กของผู้รับสารในเขตกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์หลักสูตรนิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- บุบผา เมฆศรีทองคำ และขจรจิต บุณนา. (2557). พฤติกรรมการบริโภคข่าวผ่านสื่อเฟซบุ๊กของคน ต่างวัยในสังคมไทย. วารสารบัณฑิตศึกษา , 8(3) , 245-246.
- พิจิตรา ศุภสวัสดิ์กุล.รศ. (2562, 10 ธันวาคม). ทำไมผู้สูงอายุถึงตกเป็นเหยื่อข่าวปลอม?. สืบค้นจาก <https://news.bectero.com/news/160745> .
- ผู้จัดการออนไลน์. (2562, 12 กันยายน). “ข่าวปลอม” วิกฤตสื่อออนไลน์ที่ทุกคนต้องร่วมแก้. สืบค้นจาก <https://mgronline.com/online/section/detail/9620000088011> .
- ศุภวัชร มาลานนท์. (2563). มาตรการทางกฎหมายเพื่อการจัดการข่าวปลอม. สืบค้นจาก <https://www.kaohoon.com/content/337768> .
- สรานนท์ อินทนนท์. (2562). รู้เท่าทันข่าว (News Literacy). กรุงเทพมหานคร: บริษัท วอลล์ ออน คลาวด์ จำกัด.
- ไอดีวี เวอร์คส์ คอมมิวนิเคชั่นส์. (2562, 24 กันยายน). “ข่าวปลอม” วิกฤตสื่อออนไลน์ที่ทุกคนต้องร่วมแก้. สืบค้นจาก <https://www.ryt9.com/s/prg/3045942>.

อุทยานการเรียนรู้. (2562, 22 สิงหาคม). กฎหมายต่อต้าน "ข่าวปลอม" มีมากมาย ไม่ควรใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมือง. สืบค้นจาก <https://ilaw.or.th/node/5370> .

Casey Newton. (2019, Jan 9). *People older than 65 share the most Fake news , a new study finds*. สืบค้นจาก <https://www.theverge.com/2019/1/9/18174631/>.

CEO Channels. (2018, August 11). *ประวัติ Jan Koum แห่ง WhatsApp*. สืบค้นจาก <https://www.ceochannels.com/jan-koum-whatsapp/>.

NIDA POLL. (2562, 17 สิงหาคม). *ข่าวปลอม (เฟคนิวส์)*. สืบค้นจาก <http://nidapoll.nida.ac.th/index.php?op=polls-detail&id=674>.

Work point News. (2562, 1 กันยายน). *Fake news จากมาเซโดเนียสู่ปัญหาโลก*. สืบค้นจาก <https://workpointnews.com/2019/09/01/fake-news/>.